ОСВРТ ЗА ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ НА ДРЖАВНИТЕ СИМБОЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 1992 ГОДИНА

Јован Јоновски

Македонско грбословно друштво,
Претседател и главен хералд
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

УДК 929.911(497.7)

АПСТРАКТ

Процесот за утврдување на грбот, знамето и химната на Република Македонија. фактички започна со спроведување конкурс за избор на идејни решенија. Потоа беа претставени предлози на закон и редица амандмани од страна на пратениците за изгледот на грбот, знамето и химната, којашто остана иста. Трите најдобри решенија од конкурсот за грб и знаме не се најдоа во понатамошната постапка, туку се претстави концепт за грб и знаме со нов дизајн на сонцето. Во целиот процес, за знаме од 6 предлози, 3 се со сонце, 2 со лав и 1 со постојниот грб. За грб 23 предлози се за 16 типа грбови, 8 се со лав и 8 со сонце. Конечно, најголема поддршка имаше концептот за знаме и грб со 16 кракото сонце, предложено од Тодор Петров. Знамето се изгласа, но не се постигна концензус за грб..

Клучни зборови: грб, знаме, химна, лав, сонце, државни симболи, Македонија.

REVIEW OF THE PROCESS OF ADOPTION OF THE STATE SYMBOLS OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN 1992

Jovan Jonovski

Macedonian Heraldic Society,
President and Chief Herald
<https://orcid.org/0000-0003-2448-3441>

UDC 929.911(497.7)

ABSTRACT

The process for determining the coat of arms, the flag, and the anthem. actually started with public competition for the selection of their content/design. Proposals for a law were then presented, followed by a series of amendments by the MPs to the design of the coat of arms and the flag, with the anthem remaining unchanged. The three best entries from the public competition for the coat of arms and flag did not

find themselves in the further procedure, but the concept of a coat of arms and a flag with a new design of the sun was introduced. In the whole process, for a flag, out of six types of proposals, three used the sun, two used a lion, and one used the existing coat of arms. Out of 23 proposals for the coat of arms, there were 16 types of arms—half with a lion and half with a sun. In the end, the greatest support was for the concept of a flag and a coat of arms with a 16-rayed sun, suggested by Todor Petrov. The flag was voted on, but for the arms no consensus was reached.

Keywords: coat of arms, flag, anthem, lion, sun, state symbols, Macedonia.

Со декларацијата за сувереност на Република Македонија од 25.1.1991 година, започнува процесот за донесување нови државни симболи што ќе ја отсликаат новата реалност на државата (cf Jonovski, 2018). Во членот 3, меѓу другото се вели: „ќе се донесе нов устав со кој, покрај другото ќе се определи општественото уредување и идните симболи на државноста на Македонија“ (Декларација 1991).

Процесот на усвојување на знамето и химната, како и за обидот за усвојување грб, може да се реконструира со проучување на материјалите и стенограмите од првото продолжение на 41 седница. За жал ликовно графичките прилози не се наоѓаат заедно со материјалите, и веројатно не се зачувани. Дадените илустрации во текстот се реконструкции врз основа на објавени фотографии во медиумите, и разговор со учесници во тој процес. Дел од предлозите се објавувани во Нова Македонија, којашто добро го покриваше целиот процес и оттука можат, покрај изгледот на предлозите да се добијат и дополнителни информации за текот на процесот.

Истражениот материјал се наоѓа во Државниот архив на Република Македонија во Фонд 1304 „Собрание на Република Македонија 1990-1994“, 41 седница, точки 2,3 и 4, кутија 46, каде се наоѓаат предлозите за закон за грб, знаме и химна на Република Македонија, како и амандманите на тие предлог закони.

Во текот на летото 1991 година, Тодор Петров на двапати поднесе иницијатива за донесување „Одлука за формирање комисија за државните симболи на Република Македонија и именување нејзини претседател и членови“, нешто што никогаш не се случи.

Уставот на Република Македонија, од 17.11.1991 година не ги утврди државните симболи, туку дека грбот, знамето и химната на Република Македонија се утврдуваат со закон, а според уставниот закон, државните симболи треба да се донесат во рок од шест месеци од денот на прогласувањето на Уставот.

Собранието на Република Македонија на 26.12.1991 година, ја усвои информацијата за активностите што треба да се преземат за подготвувањето и донесувањето на Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија и донесе ро-

With the declaration of Sovereignty of the Republic of Macedonia on 25 January 1991, the process started for adopting new state symbols that would reflect the new reality of the state (cf Jonovski, 2018). Article 3, among other things, said: “a new constitution will be adopted by which, among other things, the social order and the future symbols of the statehood of Macedonia will be defined” (Декларација 1991).

The process of adopting the flag and the anthem, as well as the attempt to adopt the coat of arms, can be reconstructed by studying the materials and the transcripts from the first proceeding of the 41st session. Unfortunately, the graphic designs cannot be found with the materials, and probably were not preserved. The illustrations given in the text are reconstructions based on photos published in the media, and conversations with participants in the process. Some of the proposals were published in daily newspaper Nova Makedonija, which covered the entire process well and additional information on the course of the process, besides the design of the proposals, can be obtained from its pages.

The material is located in the State Archives of the Republic of Macedonia in the Fundus 1304 “Assembly of the Republic of Macedonia 1990–1994”, 41st session, points 2, 3, and 4, box 46, where the proposals for the law on the coat of arms, flag, and anthem of the Republic of Macedonia, as well as the amendments to those draft laws are found.

In the summer of 1991, independent MP Todor Petrov submitted an unsuccessful initiative to adopt a “Decision on Establishing a Commission for the State Symbols of the Republic of Macedonia and Appointing its President and Members”.

The Constitution of the Republic of Macedonia, adopted 17 November 1991, did not determine the state symbols, but prescribed that the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia are determined by law, and according to the constitutional law, the state symbols should be adopted within six months of the proclamation of the Constitution.

On 26 December the Assembly of the Republic of Macedonia adopted instructions for the preparation and adoption of the Law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia and adopted a timetable according

ковник според кој: во јануари 1992 година ќе се спроведе конкурс, а во март Предлог-законот ќе се стави на јавна дискусија која би требало да трае до крајот на месецот. Во април 1992 ќе се разгледа извештајот од јавната дискусија, и најдоцна до 20 мај ќе се донесе Законот за грбот, знамето и химната на Република Македонија. Работната група за спроведување на постапката за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната на Република Македонија заседава дури на 20 март 1992 година, кога е згуснат роковникот, со цел донесување на законот до 20 мај (Петров 1992a).

Комисијата за уставни прашања беше задолжена да ги преземе сите активности, подготвување текст на Предлогот за донесување на закон за грбот, знамето и химната, како и да распише конкурс за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната, и да основа работна група за избор на идејни решенија за грбот, знамето и химната на Република Македонија, во чиј состав покрај членовите на Комисијата беа вклучени и одреден број членови на Македонската академија на науките и уметностите од областа на науката, ликовната и музичката уметност. Жири комисијата за утврдување грб и знаме на Република Македонија беше во состав: Анета Светиева – етнолог, Александар Цветковски – ликовен уметник, Коста Балабан – историчар на уметноста, и Димитар Кондовски – ликовен уметник. Во комисијата е предложен и Александар Матковски.

На конкурсот што беше објавен на 25 март 1992 година и траеше до 10 април, пристигнаа вкупно 275 предлози, од коишто 239 за грбот и за знамето и 36 за химната на Република Македонија. Поголем број од учесниците на конкурсот истовремено понудија идејни решенија и за грбот и за знамето во поголем број варијанти (Стенографски 1992, I/7). При што, најголем дел од предлозите беа со сонце и со лав, што ја покажува перцепцијата на учесниците кои симболи треба да се најдат на грбот и на знамето.

Комисијата како можни решенија за химна на Република Македонија ги предложи музичките творби што добија прва, втора и трета награда: „Химна“ од Таки Хрисик; актуелната химна „Денес над Македонија“ во музичка обработка на Тодор Скаловски; и „Да ни бидеш вечна“ од Александар Цамбазов (Младеновски 2005, 371).

to which the public competition would be held in January 1992; the Draft Law would be unveiled in March for public discussion through the end of the month; the report of the public discussion would be considered in April; and the Law would be adopted by 20 May at the latest. The working group for the implementation of the procedure for selecting design for the coat of arms, flag, and anthem of the Republic of Macedonia was in place on 20 March, when the timetable was tightened, with the aim of passing the law by 20 May (Петров 1992a).

The Commission for Constitutional Affairs was obliged to undertake all the activities: to prepare text of the Proposal for passing a law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia; to conduct a public competition for their designs; and to establish a working group for the selection of designs. In addition, the working group included members of the Macedonian Academy of Sciences and Arts in the fields of science, fine arts, and music. The jury for determining the coat of arms and flag comprised Aneta Svetieva—ethnologist, Aleksandar Cvetkovski—artist, Kosta Balaban—art historian, and Dimitar Kondovski—artist (Aleksandar Matkovski was also proposed for the jury).

In the public competition, which was announced on 25 March and lasted until 10 April, 275 proposals arrived, 239 for the coat of arms and the flag and 36 for the anthem of the Republic of Macedonia. A large number of participants offered variants for both the arms and the flag (Стенографски 1992, I/7), most with the sun and a lion in differing compositions, showing what the participants thought should be found on the coat of arms and the flag.

The Commission, as possible proposals for the anthem of the Republic of Macedonia, accepted the musical works that won the first, second, and third prizes: “Hym” by Taki Hrisik; the current anthem, “Today Over Macedonia” in an arrangement by Todor Skalovski; and “Let us be eternal” by Aleksandar Dzambazov (Младеновски 2005, 371).

There were no awards for the coat of arms and flag given; the Commission held that it would recognize only the final official arms and flag

Не беа доделени награди за грб и знаме, туку комисијата беше со став да ги откупи решенијата за грб и знаме коишто ќе станат официјални. Неколку пати беа правени консултации со авторите на трите решенија избрани како најдобри и беа побарани извесни корекции. Комисијата на 29 мај 1992 година одлучи одвоено да се дадат предлозите за закон за грбот, за знамето и за химната.

Бидејќи рокот 20 мај беше пробиен без конкретни решенија, Тодор Петров на 1.6.1992 година достави Предлог за донесување Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија, со предлог на закон, како и Предлог за донесување Закон за употребата на грбот, знамето и химната на Република Македонија со предлог на Закон (Петров 1992a). Предложените решенија се:

Член 2

Грбот на Република Македонија претставува четириаголен отсечен штит, во средината на штитот се наоѓа лав исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала петокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад, страшно напострешен, зинат, со испуштен јазик, со покажани заби, очите свирепо изразени и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Над штитот има петокрака круна богато украсена со дијаманти, рубини и смарагди, а под него лента во форма на пергаментна врвца чији краеве се различно извиткани со натписот „Македонија“.

Штитот е црвено поле со златно-жолт раб, а лавот, круната и лентата во златно-жолта боја. Натписот „Македонија“ е во црна боја. (сл.1)

Член 3

Знамето на Република Македонија е црвено со златно-жолтиот лав со мала петокрака круна на главата од грбот на Република Македонија во средината. Центарот на лавот се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите

сл./ fig. 1

a proposal for adopting the Law on the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia, with a draft law, as well as a proposal for adoption of the Law on the use of the coat of arms, the flag, and the anthem of the Republic of Macedonia with a draft law (Петров 1992a). The proposals were:

Article 2

сл./ fig. 2

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrangular shield, in the middle of the shield is a lion upright on both the hind legs and turned to the right, with a small five-pointed crown on the head and a two-pointed tail upward. The lion is ready for attack, terrible, with open mouth, with a extended tongue, with pointed teeth, eyes fiercely expressed and toes of the legs separated by emphasized nails.

Above the shield there is a five-pointed crown richly decorated with diamonds, rubies, and emeralds, and below there is a ribbon in the form of a parchment whose ends are differently twisted with the inscription “Macedonia”.

сл./ fig. 3

The shield is a red field with a golden-yellow edge, and the lion, crown, and ribbon are in golden-yellow color. The inscription “Macedonia” is in black. (Fig. 1)

Article 3

The flag of the Republic of Macedonia is red with the golden-yellow lion with a

на знамето, а големината на лавот е еднаква на една половина од широчината на знамето.

Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два. (сл.2)
АЛТЕРНАТИВА НА ЧЛЕНОТ 3;

Знамето на Република Македонија е црвено со златно-жолто сонце со осум еднакви кратки и осум еднакви долги зраци наизменично поредени, така што еден пар од долгите зраци е паралелен со должината, а друг пар од долгите зраци е паралелен со широчината на знамето. Центарот на сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето, со дијаметар еднаков на една петица од широчината на знамето. Должината на краткиот зрак е еднаква на дијаметарот на сонцето, а односот на должината на краткиот зрак и долгиот зрак е еден спрема еден и половина.

Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два. (сл.3)

Член 4

Химната на Република Македонија е „Денес над Македонија“.

Со амандман Петров ја отстранува лентата со натпис „Македонија“ од под штитот (сл. 4) и ги менува пропорциите на сонцето. (сл. 5), Така сега предлогот е односот на зраците да биде шест спрема седум, а односот на широчината и должината на знамето е два спрема три (Петров 1992b) .

На 5 јуни јавно се објавени делата на трите автори за коишто комисијата смета дека треба да се најсоодветни, што се смета за јавна дебата за што се оставени 3 дена. Предлозите за химни беа емитувани на програмите на Македонска радио телевизија (3. Д. 1992).

Шифрата „МАКО“ е со еден издвоен предлог за грб каде на црвен штит е поставено црвен сончев диск, обрабен црно, со 16 црни тенки дивергентни зраци краци како на дотогашниот грб, но со помал диск. На шесте предлози за знаме има и два други предлога за грб: истото сонце но

сл./ fig. 4

сл./ fig. 5

сл./ fig. 6

small five-pointed crown on the head, taken from the arms of the Republic of Macedonia, in the middle. The center of the lion coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect, and the size of the lion is equal to one-half the width of the flag.

The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Fig. 2)

ALTERNATE Article 3;

The flag of the Republic of Macedonia is red with a golden-yellow sun with eight equal short and eight equal long rays alternately arranged so that a pair of long rays is parallel to the length, while another pair of long rays is parallel to the width of the flag. The center of the sun coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect,

with a diameter equal to one fifth of the width of the flag. The length of the short rays equals the diameter of the sun, and the ratio of the length of the short ray and the long ray is one to one and a half.

The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Fig. 3)

Article 4

The anthem of the Republic of Macedonia is “Today Over Macedonia”.

With an amendment, Petrov removed the ribbon with the inscription “Macedonia” from the shield (Figure 4) and changed the proportions of the sun (Figure 5), making the ratio of the rays six to seven, and the ratio of the width to the length of the flag two to three (Petrov 1992b).

On 5 June the works of the three designers (using code names), which the Commission considered the most appropriate from the public competition, were publicly displayed for a three-day public debate. The proposals for the anthem were broadcast on the programs of the Macedonian Radio Television (3. Д. 1992).

“МАКО” proposed single proposal for the coat of arms on red shield red sun disc outlined

жолто и предлог со црвен лав на жолто поле (сл. 6). Варијантите за знаме се во размер 1:2: (1) Поле поделено дијагонално од горниот слободен до долниот копјен дел, црвен во копјениот и жолт во слободниот дел, со црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (2) Жолто поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (3) Бело поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со жолто сонце со 16 зраци. (4) Бело поле со тесни црвени ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со црвено сонце со црвен диск обрабен црно и со 16 црни зраци. (5) Црвено поле со тесни жолти ленти на горниот и долниот раб и црвен штит во центарот со црвен лав (сл.7).

Шифра „ФЕНИКС 92“ е со предлог грб со разгневен лав во неколку комбинации на бои: златен лав со круна над главата на црвено или црно поле, црн лав на црвено поле и црвен лав на жолто поле. (сл.8). Сите премногу слични на постоечки државни грбови, додека третиот го нарушува правилото на бои во хералдиката. Предлозите за знаме се дадени во три варијанти во однос 1:2, без апликација на грбот: (1) Хоризонтално поделено на бело-црвено

сл./ fig. 7

black with 16 black narrow divergent rays, as the sun from the current state emblem. On the proposals for the flag, two more arms are applied: one with the same sun where the disc and the rays are yellow and a proposal with a red lion on gold (Fig. 6). For the flag, there are six designs in proportions of 1:2 : (1) A field divided diagonally from upper fly to lower hoist, red at the hoist and yellow at the fly, with a shield at the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (2) A yellow field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (3) A white field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with 16 rays in yellow on a red background. (4) A white field with narrow red stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing sun with red disc and 16 rays in black on a red background. (5) A red field with narrow yellow stripes at the top and bottom edges. (6) A red field, with narrow yellow stripes at the top and bottom edges and a shield in the center bearing lion in red on a yellow background (Fig. 7).

“FENIKS 92” proposed a coat of arms with a crowned lion in several color combinations: gold lion on red, gold lion on black, black lion on red and red lion on gold (Fig. 8). All resembled the arms of existing

states too closely, while the third violated the heraldic rule of tincture. For the flag, red/white designs in proportions of 1:2 without the arms (Fig. 9). (1)

сл./ fig. 8

но-бело (кое веќе беше знаме на Белорусија) , (2) На црвено поле бел триаголник чија основа е во јарболот а врв во центарот на слободниот дел, (3) На бело поле три црвени форми одделени со тенка бела лента. Десниот раб на секоја е кос нагоре и на десно и завршува на една замислена вертикална линија, на една четвртина од растојанието од слободниот дел.. Најголемата е околу половина од полето на знамето, другите две се скратени ленти, кои завршуваат на 1/3 и 2/3 од висината (сл. 9).

Шифрата „5222“ со предлог од три варијанти за грб. Два се базиран на досегашниот грб, со тоа што на црвен штит е преста- вено жолто изгрејсонце над сини бранови. Под штитот црвена лента со текст Маке- донија. Дадена е и верзија со црна апликација на сон- цето и брановите на црвен штит. Третиот предлог е на црвен штит црно сонце со 16 дивергентни зраци од кои се отсечени, од кои хо- ризонталните и вертикал- ните се подолги (сл.10). За знамето, предлозите се во размер 1: 4 (сл 11): (1) хо- ризонтална тробојка црве- но-бело-црвено покриена со црвен триаголник чија ос- нова е во копјето и чиј врв е на хоризонталниот центар 4/10 од должината од зна- мето. (2) На црвено поле, жолт триаголник чија осно- ва е во копје и чиј врв е на хоризонталниот центар 1/4

A horizontal tribar of white-red-white, (2) On a red field a white triangle whose base is the hoist and whose point is the center of the fly, (3) On a white field three overlapping red shapes fimbriated in white, the right edge of each sloping upward and to the right and ending at a point. The largest is roughly half the flag's area, the other two appear as truncated stripes sloping upward; the right-most points all align vertically about a quarter of the distance from the fly (Fig. 9).

“5222” proposed a red shield with a yellow sunrise over blue waves. Other versions placed a black sun and waves on a red shield, violating the her- aldic rule of tincture. Be- low the shield a red ribbon bore the text “Makedonija” (Fig. 10). For the flag, in proportions of 1:4 Fig. 11): (1) A horizontal tribar of red-white-red overlaid by red triangle whose base is the hoist and whose point is on the horizontal center 4/10 the length of the flag from the hoist. (2) On a red field, a yellow triangle whose base is the hoist and whose point is on the hori- zontal center 1/4 the length of the flag from the hoist, and two horizontal yellow stripes 1/10 the height of the hoist running the re- maining 3/4 of the length of the flag to the fly, set 1/10 of the height of hoist

сл./ fig. 9

должината на знамето и две хоризонтални жолти ленти со висината од 1/10 од копјето кои поминуваат 3/4 од должината на знамето кон слободниот дел, поставени на висината од 1/10 на копјето одвоено од горниот и долниот раб. (3) Пет еднакви хоризонтални ленти црвено-бело-црвено-бело-црвено покриени со црвен квадрат на копјена страна. (4) Хоризонтална тробојка црвено-бело-црвено покриена со црвен квадрат на копјена страна, на кој се наоѓа црно лого со јајцевиден стилизиран предлог за грбот.

Работната група со огромно мнозинство се определи за предлог за знаме и за грб да биде избран предлогот од шифра ФЕНИКС 92: на црвена боја бел триаголник и без апликација на грбот. Додека за грбот е усвоен црвен лав на златна основа. (Дарковска 1992а). Автори на шифрата ФЕНИКС 92 се Костадин Танчев-Динката и Владимир Боројевиќ (Величковски 2019, 180).

Уставната комисија на 8 јуни одлучи за предлог за химна да биде „Денес над Македонија“. Следниот ден, комисијата заклучи знамето на Република Македонија да биде црвено со апликација на златно жолто сонце и побара од авторите да додадат решение кое воопшто не го имаа предложено, со што излегоа од рамките на конкурсот. На 17 јуни, биле готови предлозите за црвено знаме со сонце со 32 зраци во бела и жолта варијанта (3. Д. 1992b).

Во одбраната на предлогот, Тито Петковски ќе наведе дека боите црвена и жолта се постојани низ историјатана македонците, со набројување на многу примери, но и на малцинствата кои живеат во Република Македонија. Понатаму за конкретниот предлог ќе истакне:

сл./ fig. 10

away from the top and bottom edges. (3) Five equal horizontal stripes of red-white-red-white-red overlaid by a square of red whose side is the hoist. (4) A horizontal tribar of red-white-red overlaid by a square of red whose side is the hoist, the square bearing an ovoid stylized proposal for arms in black.

The working group, with a strong majority, proposed the flag and coat of arms of FENIKS 92: On a red field a white triangle whose base is the hoist and whose point is the center of the fly. For the coat of arms red lion on gold field. (Дарковска 1992а). The authors of FENIKS 92 were Kostadin Tanchev –Dinkata and Vladimir Borojevik

(Величковски 2019, 180).

The Commission decided on 8 June to propose as the anthem “Today Over Macedonia”. The next day, it decided that the flag and the coat of arms would be red with a yellow sun and, outside of the original framework of the competition, asked the designers to come up with new designs. On June 17, proposals for a red flag and coat of arms with a sun with 32 rays in white and yellow variants were ready (3. Д. 1992b).

In defense of the proposal, Tito Petkovski stated that Macedonia’s colors had been red and yellow throughout history, listing many examples, as well as representing minorities living in

сл./ fig. 11

Прво, од стручни и компетентни личности што учествуваа во постапката за вреднување на трудовите по конкурсот за државните симболи добивме уверување дека предложените решенија за државните симболи ги исполнуваат строгите правила и критериуми на хералдиката во однос на традиционалноста и оригиналноста. Второ, тргнувајќи од правилото дека едноставното е најблиску до совршеното се определивме за едноставни и лесно прифатливи симболи.

Шесто, тргнувајќи од фактот што грбот, знамето и химната како симболи на самостојна демократска и суверена држава имаат политичко историско и културно значење и се избираат за неопределено време, односно за вечни времиња, предложените решенија сметаме дека имаат историска втемеленост и се израз на државно-правниот континуитет на Република Македонија (Стенографски 1992, I/12).

На 13 јули Уставната комисија ги усвои предлозите за знамето и грбот на Македонија. Црвено знаме со златно сонце со 32 зрака е конечниот предлог. Грбот го прикажува истото сонце на црвена подлога. Под штитот се наоѓа лента со текст „Република Македонија“. Најнапред предлогот бил со бело сонце, но бојата подоцна била сменета во жолта (Китановска 1992a).

ПДП-НДП не се согласуваат сметајќи дека сонцето е симбол на еден народ, а не на земјата. Исто така и се против предлогот за химна да биде „Денес над Македонија“ којашто исто така не ги претставува Албанците во Македонија (Китановска 1992a).

Решението на Уставната комисија е преточено во Предлог на закони каде предлагачи се јавуваат Тито Петковски, Зоран Крстевски и Киро Поповски од 20.7.1992 година. За предлогот на химна се јавува како предлагач и Томислав Стефковски (Петковски 1992).

Описот на грбот е даден во 2 член од предлог законот за грб и тој гласи:

„Грбот на Република Македонија претставува

the Republic of Macedonia. He pointed out further:

First, from professional and competent persons who participated in the procedure for evaluating the proposals of the competition for state symbols, we were convinced that the proposed designs for the state symbols meet the strict rules and criteria of the heraldry in terms of tradition and originality. Secondly, starting from the rule that simple is the closest to the perfect, we have chosen simple and easily acceptable symbols....

Sixth, starting from the fact that the coat of arms, the flag, and the anthem are symbols of an independent democratic and sovereign state having political, historical, and cultural significance and are chosen for an indefinite period, i.e., for eternal times, we consider the proposed solutions to have a historical foundation and an expression of statehood—the legal continuity of the Republic of Macedonia. (Стенографски 1992, I / 12)

On 13 July the Commission adopted the final proposals for the flag and coat of arms: a red flag with a golden sun with 32 rays and a coat of arms with the same sun on a red background. Under the shield is a ribbon with the text “Republic of Macedonia”. The proposal originally had a white sun, but the color was later changed to yellow (Китановска 1992a).

PDP-NDP (party of Macedonian Albanians) disagreed, considering the sun a symbol of one nation, not of the country. It also spoke against the proposal for the anthem as “Today Over Macedonia” which it believed did not represent the Albanians in Macedonia (Китановска 1992a).

On 20 July the Commission’s recommendation was introduced as a draft law sponsored by Tito Petkovski, Zoran Krstevski, and Kiro Popovski. For the proposal of the anthem Tomislav Stefkovski also appeared as a sponsor (Петковски 1992).

The description of the arms is given in Article 2

сл./ fig. 12

сл./ fig. 13

штит со црвено поле опточен со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа жолто (златно) сонце. Сонцето е со 16 основни зрака кои се прекршуваат во 32 зрака, од кои 16 се поставени на врвот на основните, а другите 16 се наоѓаат во средината помеѓу два основни зрака. Под штитот се наоѓа лента на која пишува „Република Македонија“.“ (Група 1992). (сл. 12)

Предлог законот за знаме во член 2 вели:

„Знамето на Република Македонија е црвено со жолто сонце. Сонцето е со 16 основни зраци кои се прекршуваат во 32 зрака од кои 16 се поставени на врвот од основните зраци, а другите 16 се наоѓаат во средината меѓу два основни зрака. Центарот на сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето. Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два.“ (Група 1992) (сл. 13).

На 20.7.1992 година се доставени и други предлози за Законот. Пратеникот Драги Арсов од ВМРО-ДПМНЕ достави предлог за грб со лав што е идентичен со оној на Тодор Петров, со поправките од амандманот, со таа разлика што се враќа лентата на којашто пишува „Република Македонија“ (Арсов 1992). (сл. 14)

За знамето се предлага слично од предлогот на Тодор Петров, но со додаток:

Сончевиот диск се состои од два симетрични круга, од кои внатрешниот е со здебелена линија, а надворешниот дијаметрално е потенок. Во внатрешноста се стилизирани десет цветни листови, сино обоени со мал кружен центар (Арсов 1992). (сл. 15)

За химна е предложена дотогашната. „Денес над Македонија“.

Во објаснувањето на предлогот за грбот е наведено дека грбот со лав — земскиот грб на Македонија треба да биде грб на Република Македонија, како што е презентирano во „Грбовите на Македонија“ од Александар Матковски. За

of the draft law:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a shield with a red field enclosed with a yellow (golden) edge. In the middle of the shield is a yellow (golden) sun. The sun has 16 primary rays that break in 32 rays, 16 of which are at the top of the primary rays, and the other 16 are in the middle between primary rays. Under the shield is a ribbon on which is written “Republika Makedonija”. (Група 1992). (Fig. 12)

The description of the flag is given in Article 2 of the draft law:

The flag of the Republic of Macedonia is red with a yellow sun. The sun has 16 primary rays that break in 32 rays, 16 of which are placed at the top of the primary rays, and the other 16 are in the middle between the two primary rays. The center of the sun coincides with the point at which the diagonals intersect. The ratio of the width and length of the flag is one to two. (Група 1992) (Fig. 13)

Other proposals for the Law were submitted on 20 July as well. MP Dragi Arsov from VMRO-DPMNE submitted a proposal for a coat of arms with a lion identical to that of Todor Petrov, with an amendment returning the ribbon with the text “Republic of Macedonia (Arsov 1992). (Fig. 14)

He proposed a flag similar to that of Todor Petrov, but with the addition:

The solar disk consists of two symmetric circles, the inner one with a thickened line, and the outer diametrically thinner. Inside are styled ten flower leaves, blue with a small circular center. (Arsov 1992). (Fig 15)

He proposed retaining the current anthem, “Today above Macedonia”.

In explaining the proposal for the coat of arms, he stated that the coat of arms with the lion—the land arms of Macedonia—should be the coat of arms of the Republic of Macedonia, as presented in “The Coat of

сл./ fig. 14

сл./ fig. 15

знаме пак се наведува дека „постои матрица на сонцето како симбол во историската традиција на Македонија“. Додека за химната е важна постојаноста, особено да текстот.

На седницата на 20.7.1992 година Уставната комисија го прифати предлог законот од Тито Петковски, Зоран Крстевски и Киро Поповски. А веќе следиот ден почнаа да пристигнуваат амандмани. На амандманот од 21.7.1991, Ратка Димитрова, каде за грб на Република Македонија е предложен:

„Грбот на Република Македонија претставува штит со црвено поле, опточен со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа лав, жолто златно обоен, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Под штитот се наоѓа лента на која пишува 'РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА'.“ (сл. 16)

За конкретен изглед на лавот е предложен лавот од првичниот предлог од „ФЕНИКС 92“ (Димитровска 1992).

Предлогот на Димитрова за знаме е идентичен со првичниот од Тодор Петров, со текст „црвено со жолт лав во средината. Лавот е исправен на двете задни нозе и свртен кон десно. Над главата на лавот се наоѓа круна“ (Димитровска 1992). (сл. 17).

Амандман на 21.7.2016, група пратеници на чело со Александар Флоровски поднесуваат амандман на Законот за грб и во него се предложува грбот да биде дефиниран како во предлог законот на Драги Арсов. И предлогот на знаме е ист како тој на Арсов, со цветот со 10 сини ливчиња.

Фаик Абди поднесе амандмани според коишто грбот на Република Македонија треба да остане истиот со отстранување на петокраката, (сл. 18) а свездата од знамето да се замени со грбот без петокрака (Абди 1992). (сл. 19)

Група пратеници, предводени од Тодор Петров, поднесуваат амандман со којшто се дефинира грбот:

Arms of Macedonia” by Aleksandar Matkovski. For the flag he stated that “there is a matrix of the sun as a symbol in the historical tradition of Macedonia”, and consistency was important for the anthem, especially of its text.

At the session on 20 July the Commission accepted the draft law by Tito Petkovski, Zoran Krstevski, and Kiro Popovski. The following day amendments were submitted. Ratka Dimitrova proposed:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a shield with a red field, with a yellow (gold) edge. In the middle of the shield is a lion, yellow golden colored, upright on both the hind legs and turned to the right, with a small triangle crown on the head and a two-pointed tail facing up. Under the shield there is a ribbon written ‘REPUBLIC OF MACEDONIA’ (Figure 16)

For the specific design, the lion from the initial proposal of “FENIKS 92” was proposed (Димитрова 1992).

Dimitrova’s proposal for a flag was identical to the original by Todor Petrov: “...red with a yellow lion in the middle. The lion is upright on both legs and turned to the right. A crown is placed above the head of the lion” (Димитрова 1992). (Fig. 17).

With the amendment of 21 July, a group of MPs headed by Aleksandar Florovski submit an amendment proposing that the coat of arms be defined as in the draft law of Dragi Arsov and the flag proposal be that of Arsov, with a flower with 10 blue leaves.

Faik Abdi proposed an amendment holding that the coat of arms remain the same, only removing the five pointed

star (Fig. 18), and that the star on the flag should be replaced by the arms without a five pointed star (Абди 1992). (Fig. 19)

A group of MPs led by Todor Petrov submitted an amendment defining the coat of arms:

сл./ fig. 16

сл./ fig. 17

Грбот на Република Македонија претставува четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто сонце со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето.

Дијаметарот на сончевиот диск е една шестина од должината на штитот. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум.

Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно-жолти букви пишува „Македонија“ (Група 1993c). (сл. 20)

Амандманот на Благој Тошев од 31.7.1992 година, е идентичен со оние на Драги Арсов (Тошев 1992).

Конечно, на 4 август Уставната комисија го прифати предлогот за знаме со сонце со 16 крака, а за грбот не се постигна консензус. Мнозинството гласаше за грб со 16 кракото сонце но недостасуваше еден глас. ВМРО не го поддржа и повторно инсистираше на лавот. Не гласаа ни албанските партии. За грбот останаа два предлога: со сонце со 16 или 32 крака, за што останува да решат пратениците на 41 седницата (Дарковска 1992d).

На 6 август, Уставната комисија ги прегледа пристигнатите амандмани и за знаме го прифати предлогот на група пратеници предводени од Тодор Петров. За грб го прифати амандманот на Тодор Петров

сл./ fig. 18

сл./ fig. 19

сл./ fig. 20

сл./ fig. 21

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral shield with a red field enclosed with a golden-yellow edge. In the middle of the shield is a golden-yellow sun with eight primary and eight secondary rays, slightly thickened in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The basic solar rays are directly detached from the solar disk, and the final outer length of all sixteen sun rays coincides with the outer periphery of the sun.

The diameter of the solar disk is one-sixth of the length of the shield. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the basic solar rays is one to two, and the ratio of the length of the secondary

and basic sun rays is seven to eight.

Under the shield is a red ribbon with a golden-yellow edge on which “Makedonija” is written with golden-yellow letters. (Група 1993c). (Fig. 20)

Blagoj Toshev’s amendments of 31 July were identical to those of Dragi Arsov (Тошев 1992).

Finally, on 4 August, the Commission accepted a proposal for a flag with sun with 16 rays, with no consensus was reached on the arms. The majority voted for the arms with 16 rays sun, but one vote was missing. VMRO insisted on the lion instead. The Albanian parties did not vote either. There were two suggestions for the arms: a sun with 16 or 32 rays, which the MPs deferred to the 41st session (Дарковска 1992d).

On 6 August the Commission reviewed the amendments and accepted the proposal of a group of lawmakers led by Todor Petrov for the flag. For the arms it accepted

да се отстрани текстот за почетокот на примена-та на законот, а ги отфрли сите други амандмани (Андов 1992).

Следниот ден, Владимир Голубовски поднесе нов амандман за законот за грбот:

Државниот грб на Република Македонија е престапен со стилизација на земскиот грб на Македонија од грбовникот од 1595 година, стилизиран 1620 година и кој е опишан и претставен во студијата на академик Др. Александар Матковски, „Грбовите на Македонија“ на страна 90, слика 41 (Голубовски 1992). (сл. 22)

На првото продолжение на 41 седница, на 11 август 1992 година, владата на Никола Кљусев испрати писмо во кое се вели дека Владата на Република Македонија, за химна ја поддржува „Денес над Македонија“, за знаме предлогот со 16 крако сонце, додека за грб да биде земскиот грб на Македонија (Кљусев 1992).

На седницата беше сменет дневниот ред, најнапред да се усвојат химната и знамето за коишто има консензус, а потоа и грбот.

Знамето на Република Македонија, со златното 16 - крако сонце (што подоцна ќе го добие името сонцето од Кутлеш / Свездата од Вергина) утврдено е практично без расправа, откако сите амандмани што беа прифатени и беа вградени во текстот на законот. За донесување на Законот за знаме, гласаа 87 пратеници.

Членот 2 од законот, гласи:

Знамето на Република Македонија е црвено со златножолто сонце. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето. Дијаметарот на сончевиот диск е една седмина од широчината на знамето. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум. Центарот на

Petrov's amendment to remove the text from the beginning of the application of the law, and rejected all other amendments (Андов 1992).

The next day, Vladimir Golubovski filed a new amendment to the law on the coat of arms:

The State Coat of Arms of the Republic of Macedonia is represented by the stylization of the Land Arms of Macedonia from the armorial of 1595, styled in 1620 and described and presented in the study by Academician Dr. Aleksandar Matkovski, 'The Coat of Arms of Macedonia' on page 90, figure 41. (Голубовски 1992). (Fig. 22)

On the first continuation of the 41st session, on 11 August, the government of Nikola Kljusev sent a letter stating that the Government of the Republic of Macedonia supported "Today over Macedonia" for the anthem, the 16-rayed sun for the flag, and the land coat of arms of Macedonia for the arms (Кљусев 1992).

At the meeting, the agenda was changed to adopt the anthem and the flag first, as there was a consensus for them, and then consider the arms.

The flag of the Republic of Macedonia, with the golden 16-rayed sun (which would later be called the Sun of Kutlesh / the Star of Vergina) was adopted practically without debate after all the amendments that were accepted and incorporated in the text of the law— 87 MPs voted for in favor.

Article 2 of the Law read as follows:

The flag of the Republic of Macedonia is red with the golden yellow sun. The Sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The primary sun rays are directly detached from the solar disk, and the final outer length of all sixteen sun rays coincides with the outer periphery of the sun. The diameter of the solar disk is one-seventh of the width of the flag. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the primary solar rays is one to two, and the ratio of the length of the secondary and primary rays is seven to eight. The center

сл./ fig. 22

сонцето се поклопува со точката во која се сечат дијагоналите на знамето. Односот на широчината и должината на знамето е еден спрема два (Службен 1992). (сл.21)

Законот не дава технички опис ниту пак таков е даден како прилог на Службен весник. Постои илустрација што е објавена во сите тогашни весници.

За предлог законот за химна имаше само еден амандман од пратеникот Кирил Ковачевски во текстот од втората строфа наместо „Даме“, да стои „Карев“ (Ковачевски 1992). Но Уставната комисија не го поддржа амандманот, „од причини што песната што се пее е авторско дело чиј последен текст е уходан и прифатен од сите во време на живеење, кога беше во живот авторот“ (Стенографски 1992, II/6).

На гласањето пратениците едногласно со 88 гласови за, ја изгласаа дотогашната химна „Денес над Македонија“. Текстот даден во законот вели (Службен 1992):

Денес над Македонија се раѓа,
ново сонце на слободата!
Македонците се борат,
за своите правдини!
Македонците се борат,
за своите правдини!

Одново сега знамето се вее,
на Крушевската република!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!

Горите македонски шумно пеат,
нови песни, нови весници!
Македонија слободна,
слободно живее!
Македонија слободна,
слободно живее!

Пред расправата за грбот, Тито Петковски ги претстави зборовите на Матковски при неговиот последен контакт: „она што имам да го кажам за грбот и знамето, јас го напишав во мојата книга. И молам да се повикате на мојата книга. Тоа

of the sun coincides with the point at which the diagonals of the flag intersect. The ratio of the width and length of the flag is one to two (Службен 1992). (Fig. 21)

The law did not provide a technical description nor was one provided as an attachment to the Official Gazette. However, an illustration was published in all of the newspapers.

For the draft law on the anthem, there was only one amendment, by MP Kiril Kovacevski, to change the word in the second stanza from “Dame” to “Karev” (Ковачевски 1992). But the Commission did not support the amendment, “for the reason that the song that is being sung is a copyright work whose final text is well known and accepted by everyone at the time when the author was alive” (Стенографски 1992, II/6).

The MPs voted unanimously for the current anthem “Today Over Macedonia” (88 votes). The text in the Law runs (Службен 1992):

Today, over Macedonia is being born,
a new sun of freedom!
Macedonians fight,
for their rights!
Macedonians fight,
for their rights!

Again, the flag is flying,
of the Krushevo Republic!
Goce Delchev, Pitu Guli,
Dame Gruev, Sandanski!
Goce Delchev, Pitu Guli,
Dame Gruev, Sandanski!

The Macedonian mountains are loudly singing,
new songs, new news!
Macedonia is free,
lives free!
Macedonia is free,
lives free!

Before the debate on the arms, Tito Petkovski presented a message from Matkovski from his last contact: “I have written what I have to say about the coat of arms and the flag in my book. And please refer to my book. That’s my

е моето мислење. Јас додатно мислење немам“ (Стенографски 1992, II/9).

Покрај предлогот на закон од Петковски, Крстевски и Поповски се разгледа амандманот на Благој Тошев:

„Грбот на Република Македонија претставува четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно со мала трокрака круна на главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад со испуштен јазик и покажани заби. Со свиревно изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти. Над штитот има трокрака круна во златно жолта боја опточена со црвен раб. Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно жолти букви пишува Македонија,“ (сл. 23) Амандманот на Фаик Абди, за актуелниот грб без петокраката беше повлечен.

Голем дел од дискусијата беше укажување на историчноста на лавот како земски симбол, каде тој се наоѓа, со цел да се убедат пратениците да го поддржат овој предлог. Расправијата се вжешти и беше побарана пауза. По паузата, дискусијата се сврте кон процедурални прашања со какво мнозинство треба да се донесе овој закон за грбот, и со тоа дискусијата отиде во друга насока (Стенографски 1992, X/6).

Пратениците на ПДП-НДП не присуствуваа на седница поради незадоволството од начинот како партиите од македонскиот блок се однесувале кон предлозите за системските закони. ПДП-НДП сметаат дека треба да се гради држава на рамноправни основи а не со донесување државни симболи исти со партиските и со усвојување на химна која е комунистичка творба во којашто се велича борбата само на еден народ (Отсуство 1992).

Расправата за грбот продолжи веднаш, на 12 август во комисијата за уставни прашања која ги разгледа повторно реафирмираните предлози на Владимир Голубовски (Голубовски 1992b), и Драги Арсов, за грб со лав (Арсов 1992b). Комисијата не донесе конкретно решение, но конста-

opinion. I do not have an additional opinion” (Стенографски 1992, II/9).

In addition to the law proposal by Petkovski, Krstevski, and Popovski, an amendment by Blagoj Toshev was also considered:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral shield with a red field enclosed with a golden-yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow colored lion, upright on both the hind legs and turned to the right with a small triangle crown on the head and a two-pointed tail upward. The lion is ready for an attack with a displayed tongue and pointed teeth. With the cruel eyes and toes on the legs separated by prominent nails. Above the shield there is a three-pointed crown in a golden yellow color, surrounded by a red edge. Under the shield there is a red ribbon with a golden-yellow edge on which Macedonia is written with golden-yellow letters. (Fig. 23)

Faik Abdi's amendment—to use the current coat of arms without the five pointed star—was withdrawn.

Much of the discussion was about the historicity of the lion as a land symbol and where it was found, in order to persuade the MPs to support this proposal. The quarrel was heated and a pause was requested. After the break, the discussion turned to procedural questions with which majority this law should be adopted for the arms, and with that the discussion went in another direction (Стенографски 1992, X / 6).

PDP-NDP MPs did not attend a session because of dissatisfaction with the way the parties from the Macedonian bloc were referring to their proposals for systemic laws. The PDP-NDP believed that a state should be built on equal basis, not by adopting state symbols based on party symbols or by adopting a communist anthem that praised the struggle of only one nation (Отсуство 1992).

The debate on the coat of arms continued the next day as the Constitutional Affairs Committee which reviewed the re-affirmed proposals by Vladimir Golubovski (Голубовски 1992b) and Dragi Arsov for a coat of arms with the lion (Арсов

сл./ fig. 23

тира дека има чувство дека договорот е близу и кога ќе се договорот пратеничките групи, ќе продолжи 41 седница (За грбот 1992).

Во текот на август 1992 година се остварија уште неколку обиди за договарање на решение за грбот. На 17.8.1992 година, Тодор Петров даде предлог за грбот со лав, со опис споменат од Драги Арсов и други, но при тоа барајќи заедничка декларација со која сите партии кои го имаат лавот во својот партиски амблем, ќе се откажат од тој амблем од денот на донесување на државниот грб со лав, и со законска регулатива да се санкционира употребата на лавот на амблеми на политички партии и здруженија на граѓани.

Петров дава и опција за грб со лав и со сонце со следниов опис:

Грбот на Република Македонија претставува четириаголен отсечен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна над главата и со двокрака опашка свртена нагоре. Лавот е готов за напад, со испуштен јазик и покажани заби, со свирепи изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Над штитот има трокрака круна во златно-жолта боја опточена со црвен раб со златно-жолто сонце во средината. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелеани во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Основните сончеви зраци непосредно се одделуваат од сончевиот диск, а крајната надворешна должина на сите шеснаесет сончеви зраци се поклопува со надворешната периферија на сонцето. Односот на дијаметарот на сончевиот диск и должината на основниот сончев зрак е еден спрема два, а односот на должината на споредниот и основниот сончев зрак е седум спрема осум.

Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно-жолти букви пишува „МАКЕДОНИЈА“ (Пет-

сл./ fig. 24

сл./ fig. 25

1992b). The Commission did not make a specific decision, but concluded that there was a feeling that agreement was close and when the parliamentary groups agreed, the 41st session would continue (За грбот 1992).

During August 1992, several more attempts were made to settle the coat of arms question. On 17 August, Todor Petrov proposed a coat of arms with a lion, with a description mentioned by Dragi Arsov and others, but requesting a joint declaration by which all the parties with the lion in their party emblems would give it up upon adoption of the state coat of arms with a lion, and by legal regulation would prevent the use of the lion on emblems of political parties and civic associations.

Petrov also provided an option for a coat of arms with a lion and a sun, with the following description:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a quadrilateral cut-off shield with a red field with a golden yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow-colored lion, upright on both hind legs and turned to the right, with a small triangle crown over his head and a two-pointed tail turned upward. The lion is ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws.

Above the shield is a three-pointed crown in a golden-yellow color surrounded by a red edge with a golden-yellow sun in the middle. The sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. The primary rays directly detach from the sun disk, and the ultimate external length of all sixteen sun rays coincides with the outer periphery of the sun. The ratio of the diameter of the solar disk to the length of the basic solar ray is one to two, and the ratio of the length of the secondary and the primary rays is seven to eight.

Under the shield is a red ribbon with a golden-yellow edge on which "MACEDONIA" is written with golden-yellow letters." (Петров

ров 1992d). (сл. 24)

На 18.8.1992 година Томислав Стефковски и Ѓорѓи Котевски поднесоа амандман според кој:

Грбот на Република Македонија претставува заоблен четириаголен штит со црвено поле опточен со златно-жолт раб. Во средината на штитот се наоѓа златно-жолто обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно со мала тро-крака круна на главата и со двокрака опашка свр-тена нагоре. Лавот е готов за напад со испуштен јазик и покажани заби. Со свирепост изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти.

Над штитот има сонце со 16 крака во златно жолта боја опточена со црвен раб. Под штитот се наоѓа црвена лента опточена со златно-жолт раб на која со златно жолти букви пишува Македо-нија (Стефковски, Котевски, 1992) (сл. 25).

Нови два предлога за грб поднесе Димитар Димитровски со амандман од 25.8.1992 година, во коишто грбот се де-финира како:

Грбот на Република Македонија претставува правоаголен штит кој во долната третина е заоблен во кружна форма. Центарот на кругот прес-тавува и центар на сонцето со шеснаесет зраци во кое е впишана и првата буква од глаголицата „АЗ“ (ЈАС).

Краците на сонцето се еднакви со радиусот на сочевиот круг и истите се простираат до долна-та полукружна половина на штитот. На горниот дел од штитот стои пра-воаголна лента со широчина од една половина од радиусот на сончевиот круг, која на двата краја е двоструко прекршена. На лентата со стилизира-ни старословенски букви пишува Ма-кедонија.

На грбот се употребени три бои: со црвена боја е штитот и лентата на која со црни букви пишува Македонија. Со жолта боја е сонцето со 16 краци, со црна боја е централни-от симбол – буквата „АЗ“. Штитот е обрабен со две тенки линии меѓу кои се појавува жолта лента широка колку и оквирните ленти (Димитровски 1992). (сл. 26)

сл./ fig. 26

1992d). (Fig. 24)

On 18 August MPs Tomislav Stefkovski and Gjorgji Kotevski submitted an amendment accord- ing to which:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a rounded quadrilateral shield with a red field with a golden yellow border. In the middle of the shield is a golden-yellow-colored lion, upright on both hind legs and turned to the right with a small triangle crown on its head and a two-pointed tail turned upward. The lion is ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely

expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws. Above the shield is a 16-rayed sun in a golden-yellow color with red-colored edge. Below the shield is a red ribbon with a golden-yellow border on which is written 'Macedonia' in golden-yellow letters. (Стефковски, Ко-тевски 1992) (Fig. 25)

Two new proposals for the coat of arms were submitted by Dimitar Dimi- trovski in an amendment dated 25 August, where the arms were defined as:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a rectangular shield, which in the lower third is curved in a circular shape. The center of the circle is also the center of the sun with sixteen rays, on which is inscribed the first letter of the glagolitic alphabet "AZ" (I –the first person singular pronoun).

The rays of the sun are equal to the radius of the void circle and they extend to the lower semicircular half of the shield. On the upper part of the shield is a rectangular stripe with a width of one half of the radius of the solar circle, which is double-broken at both ends. On the ribbon 'Macedonia' is written with stylized Old Slavic letters.

Three colors are used on the arms: red is the shield and stripe on which 'Macedonia' is written in black letters. The yellow is the sun with 16 rays, within the black symbol is the central symbol—the letter "AZ". The shield is covered with two narrow lines, among which there is a yellow stripe wide as the edge stripes. (Димитровски 1992). (Figure 26)

сл./ fig. 27

Во предлогот е дадена и верзија со сонце со 16 дивергентни зраци. (сл.27)

На последната седница на Комисијата на 25 август се гласаше за амандманите на Тодор Петров, за грб со лав и со сонце во круната, кој доби само 6 гласа, амандманот на Владимир Голубовски за грб со лав и сонце над штитот доби 5 гласа, колку што доби и амандманот на Драги Арсов за државен грб да биде избран земскиот грб. Предлогот на Димитар Димитровски за друго сонце, доби 3 гласа (3. Д. 1992с) Беа отфрлени сите амандманите на законот за грб и Уставната комисија му предложи на Собранието да го разгледа и усвои грбот од група пратеници (со 16-крако сонце) (Петковски 1992b). Бидејќи не беше постигнат договор, 41 седница со предлогот за грбот никогаш не продолжи.

До крајот на годината имаше уште три предлога за грб. Димитар Димитровски на 18.9.1992 година го реафирмира својот предлог на грб со нов текст што го прецизира описот на грбот со димензии на елементите (Димитровски 1992b). Истиот предлог е реафирмиран и на 7.10.1992 година (Димитровски 1992с). Уставната комисија не го поддржа овој амандман (Петковски 1992d).

На 22.10.1992 година, група пратеници од различни политички партии, каде предложуваат грб во две претстави:

Грбот на Република Македонија претставува триаголен штит со црвено поле. Во средината на штитот се наоѓа златно жолт обоен лав, исправен на двете задни нозе и свртен кон десно, со мала трокрака круна над главата и со дво-крака опашка свртена нагоре.

Грбот на Република Македонија, во случаите утврдени со закон или друг пропис, може да се употребува со златно жолто обоена трокрака круна над штитот, а под него црвена лента на која златно-жолти букви пишува „МАКЕДОНИЈА“.

(Група 1992d) (сл 28)

Друг предлог од група пратеници предложи-

The proposal showed a version with a sun with 16 divergent rays. (Fig.27)

At the last session of the Commission on 25 August, it voted on Todor Petrov's amendments: a coat of arms with a lion and a sun in the crown, which received only 6 votes; the amendment of Vladimir Golubovski: the coat of arms with a lion and the sun over the shield, which received 5 votes; as did the amendment of Dragi Arsov: that the Land arms be chosen as the state coat of arms. Dimitar Dimitrov's proposal for different sun received 3 votes (3. Д. 1992c). All amendments to the law on coats of arms were rejected and the Commission proposed that the Parliament consider and adopt the coat of arms proposed by a group of MPs (with a 16-rayed sun) (Петковски 1992b).

Since no agreement was reached, the 41th session ended without adopting a proposal for the arms.

By the end of the year there were three more suggestions for the arms. On 18 September, Dimitar Dimitrovski reaffirmed his proposal for the coat of arms with a new text that further specified the description of the arms, adding the dimensions of the elements (Димитровски 1992b). The same proposal was re-affirmed on 7 October (Димитровски 1992c).

The Commission did not support this amendment (Петковски 1992d).

On 22 October, a group of MPs from different political parties proposed a coat of arms in two designs:

The coat of arms of the Republic of Macedonia is a triangular shield with a red field. In the middle of the shield there is a golden-yellow-colored lion, upright on both the hind legs and turned to the right, with a small triangle crown over its head and a two-pointed tail turned upward.

The coat of arms of the Republic of Macedonia, in cases determined by law or other regulation, can be used with a golden-yellow-colored three-pointed crown above the shield, and below it a red ribbon on which 'MACEDONIA' is written in stylized Old Slavic letters. (Група 1992d) (Fig. 28)

сл./ fig. 28

ни од Божо Рајчевски за грб предлага:

Штит со црвено поле опточено со жолт (златен) раб. Во средината на штитот се наоѓа жолто (златно) сонце. Сонцето е со осум основни и осум споредни сончеви зраци, благо здебелени во првата половина, наизменично и симетрично наредени околу сончевиот диск. Во сончевиот диск е втисната буквата „М“, дадена во старословенски шриф. На долните пет сончеви зраци се наоѓаат три брановидни линии што означуваат водена површина. Под штитот се наоѓа лента на која пишува 'Република Македонија'. (Група 1992d) (сл. 29)

Уставната комисија го поддржа амандманот на Божо Рајчевски. Но со промената на Владата, донесувањето на грб не беше веќе приоритет. Од друга страна проблемот на Република Грција околу знамето со 16 кракото сонце сè повеќе ескалираше што доведе до ембарго. Така донесувањето грб со тоа сонце веќе не беше опција.

ЗАКЛУЧОК

Според Тито Петковски, претседател на работната група, за основните принципи од коишто се раководела комисијата при утврдување предлог за грбот и знаме биле:

Трето, имајќи го предвид фактот дека расправаме за државни симболи на прагот на 21 век, настојувавме да се ослободиме од претензиите за обновување на големите царства.

Четврто, настојувавме со симболите на нашата држава да не навредиме чувства на други народи и припадници на други држави, да не присвоиме ничии туѓи симболи, како и да не донесеме државни симболи што кај одделни народи и држави ќе бидат најразлични штетни асоцијации.

Петто, со предложените решенија за државни симболи сакавме да ги избегнеме решенијата што нашите граѓани ги доживеале како симбол на непријател, окупатор или ропство. “(Стенографски 1992, I/11)

Очигледно е дека принципите што се избрани за избор на симболите, т.е. знамето и грбот

сл./ fig. 29

Another proposal by a group of MPs led by Bozho Rajchevski for the coat of arms described:

A shield with a red field enclosed within a yellow (golden) edge. In the middle of the shield is a yellow (golden) sun. The sun has eight primary and eight secondary rays, slightly milled in the first half, intermittently and symmetrically arranged around the solar disk. In the solar disk the letter 'M' appears in the Old Slavic font. In the lower five sun rays are three wavy lines indicating a water surface. Below the shield there is a ribbon that reads 'Republic of Macedonia'. (Група 1992d) (Fig. 29)

The Commission supported Bozho Rajchevski's amendment. But government then changed and the adoption of the coat of arms was no longer a priority. On the other hand, the escalating challenges raised by the Republic of Greece to the 16-rayed sun flag led to an embargo, so adopting an emblem with that sun was no longer an option.

CONCLUSION

According to Tito Petkovski, president of the working group, the basic principles that guided the committee during the determination of the proposal for the coat of arms and the flag included:

Third, given the fact that we are discussing state symbols at the beginning of the 21st century, we were trying to get rid of the claims of renewal of the great kingdoms.

Fourth, we endeavored with the symbols of our state not to offend the feelings of other nations and members of other countries, not to take anyone else's symbols, nor to adopt state symbols that would awaken different harmful associations in certain nations and states.

Fifth, with the proposed solutions for state symbols, we wanted to avoid designs that our citizens experienced as a symbol of an enemy, occupier, or slavery.” (Стенографски 1992, I/11)

It is obvious that the principles chosen for the selection of symbols, the flag, and the arms were a specific reaction to the given situation. The conditions were a distancing from historical symbols, which inevitably led to a design that would be new, without a direct connection with symbols that form part of the cultural heritage.

конкретно се реакција на дадената ситуација. Така поставените услови даваа оградување од историските симболи, што неминовно водеше до дизајн кој ќе биде нов, без директна врска со презентација на симболи кои се дел од културното наследство.

Конкурсот за грб и за знаме имаа повеќе чисто формална улога, бидејќи во последната фаза се најдоа предлози кои воопшто не беа добиени од конкурсот. Работната подгрупа од експерти дојде до заклучок дека сонцето и лавот се симболи коишто би можеле да се најдат на знамето и грбот на Република Македонија. Имаше целосен консензус за боите, односно за комбинацијата од црвена и жолта боја.

Со третиот принцип „ослободување од претензиите за обновување на големите царства“ директно се отстрануваат предлозите базирани на сонцето од типот, кој подоцна ќе биде познат како Кутлеш, кој бил популарен како симбол на античката империја Македонија. Ова уште повеќе се потврдува со четвртиот принцип според кој се води грижа „да не присвоиме ниции туѓи симболи“, и „кај одделни народи и држави ќе бидат најразлични штетни асоцијации“ директно алудирајќи на Република Грција, и нивниот став за ексклузивно право на македонската античка историја и нејзините симболи.

Петтиот принцип, „избегнување на решенијата што нашите граѓани ги доживеале како симбол на непријател, окупатор или ропство“, се однесува на предлозите базирани на лав. Златниот лав на црвена основа е грбот на Бугарија од 1879 година, и под тој симбол Царството Бугарија изврши припојување на голем дел од Македонија во текот на Втората светска војна. Ова е аргумент на кого упатува и боречката организација, но и дел од членовите на Сојузот на комунистите на Македонија – Партија за демократска преобразба. Поради тоа, иако најголемиот дел од предлозите се со лав базиран на земските грбови, од 23 предлога, 14 се за лав (за 8 типа), предлозите со лав воопшто не беа прифаќани од Комисијата за уставни прашања. Некои се повторуваат неколку пати во постапката.

Описот на грбот постепено низ предлозите се уедначува, но скоро сите предлози се хералдички неточни по сите точки:

1. Описот на штитот е претставен како четириаголен кога станува збор за готски штит, кој во основа е триаголен.

The public competition for the coat of arms and the flag had more a purely formal role, since in the last phase included proposals that were not received at all. The working subgroup of experts came to the conclusion that the sun and the lion were symbols that could be placed on the flag and coat of arms of the Republic of Macedonia. There was a full consensus on colors, that is, a combination of red and yellow.

Under the third principle of “freed from the claims of renewal of the great kingdoms,” the proposals based on the Kutlesh Sun, which was popularly known as the symbol of the ancient empire of Macedonia, were eliminated. This was further confirmed by the fourth principle “not to take anyone else’s symbols, nor to adopt state symbols that would awaken different harmful associations in certain nations and states” referring directly to the Republic of Greece, and its position claiming the exclusive right to ancient Macedonian history and its symbols.

The fifth principle, “avoiding designs that our citizens experienced as a symbol of an enemy, occupier, or slavery”, refers to the proposals based on a lion. The golden lion on a red background had been the coat of arms of Bulgaria since 1879, and under that symbol the Kingdom of Bulgaria occupied a large part of Macedonia during the Second World War. A veterans organization advanced this principle, as did a part of the members of the Union of Communists of Macedonia—the Party for Democratic Transformation. Therefore, although most of the proposals had lions based on the land coats of arms (14 of the 23 proposals, with 8 types of lion), the Commission rejected them all. Some were repeated several times in the procedure.

The description of the arms through the proposals gradually became uniform, but almost all proposals were inaccurate in all points:

1. The shield is described as a quadrilateral, but as a Gothic shield it is basically triangular.

2. The lion is described as upright on both feet, which is a heraldic lion salient—a completely different posture—while all the depictions showed a lion rampant.

3. The descriptions gave completely unnecessary poetic descriptions such as: “the lion is

2. Лавот е опишан како исправен на двете нозе, што хералдички е стоечки лав, кој е сосема поинаква поза, додека сите ликовни претстави се со разјарен лав, кој стои на една нога.

3. Во описот се даваат потполно непотребни поетски описи како: „лавот свртен кон десно со опашка свртена нагоре, готов за напад со испуштен јазик и покажани заби, свирепо изразени очи и прстите на нозете разделени со изразени нокти“, кои или се подразбираат или воопшто не можат да влијаат на ликовното решение.

4. Трокрака круна во описот е сосема друга хералдичка круна, додека таа преставената е јагодова или војводска круна (cf Јоновски 2015).

Од предлозите со лав 4 се без круна, а во еден сонце ја заменува круната, додека на еден сонцето се наоѓа на круната. Три предлози се без лента со девиза, а 8 се со текст МАКЕДОНИЈА, 3 со РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА а еден со MACEDONIAE.

Од предлозите за грб со сонце, 4 предлога се со сонце од актуелниот грб, сонце со 16 дивергентни краци, од кои во еден случај е со дополнителни брановидни линии во долниот дел, а едно со аплицирана глаголска буква „АЗ“. Два предлога се со сонце со 16 дивергентни зраци, едниот со дополнителен венец од 32 зраци, а другиот со аплицирана глаголска буква „АЗ“ и два со сонце од типот кутлеш со 16 зраци на едниот е со аплициран абуква „М“ и дополнителни брановидни линии во долниот дел (cf Јоновски 2016).

Предлозите за знаме 2 се со лав, 4 со сонце тип Кутлеш, 1 со конвергентно сонце и едно со актуелниот грб без звезда.

Процесот на утврдување на државни симболи ја покажа длабоко поделената нација. Независноста во 1991 година ја затекна Македонија „симболично“ и „амблематично“ неподготвена. Во последните децении на 20-тиот век, полака се воведуваа два симболи - златниот лав и златното сонце со шеснаесет зраци на црвено поле - прво користени од македонската дијаспора. Но, тие не успеаја да станат обединувачки симболи, но наскоро беа перцепирани само како симболи на единствена идеологија и партија.

ready for an attack, with a tongue displayed and pointed teeth, with fiercely expressed eyes and toes on the paws separated by prominent claws”, which either are implied or they cannot influence the artistic design at all.

4. The “three-pointed crown” in the descriptions is a different heraldic crown altogether; the depictions showed a strawberry or ducal crown (cf Јоновски 2015).

Among the proposals with lions, four are with no crown, and in one the sun it replaces the crown, while in one the sun is on the crown. Three proposals have no ribbon and motto, while eight have the text “MACEDONIA”, three “REPUBLIC OF MACEDONIA”, and one “MACEDONIAE”.

Of the suggestions for the arms with a sun, four used the sun from the current coat of arms, a sun with 16 divergent rays, one of which has additional wavy lines in the lower part, and one with the Glagolitic letter “AZ”. Two showed the sun with 16 divergent rays, one had 32 rays, another used the letter “AZ”, two had the 16-rayed sun type, and one used the letter “M” and additional wavy lines in the lower part (cf Јоновски 2016).

Among the proposals for the flag, two had a lion, four a Kutlesh-type sun, one a convergent sun, and one the current coat of arms without the five pointed star.

The process of obtaining state symbols showed a deeply divided nation. Independence in 1991 found Macedonia “symbolically” and “emblematically” unprepared. During the last decades of the 20th century, two symbols—the golden lion, and the golden 16-rayed sun on a red field—had been introduced slowly, used initially by the Macedonian diaspora. But they failed to become unifying symbols and soon were perceived only as symbols of a single ideology or party. Macedonia instead adopted its existing anthem and coat of arms, and a flag with a new form of sun.

- ДАРМ Фонд 1304, Собрание на РМ 1991-1994, седница 41, точка 3,4,5 кутија 46, (датумите се според приемниот печат)./ State Archives of the Republic of Macedonia, Fundus 1304, Parliament of RM 1991-1994, Session 41, articles 3, 4, 5. box 46.
- Абди Фаик, 1992, Амандман на Предлог за донесување закон за знамето на Република Македонија, 29.7.1992.
- Андов Стојан, 1992, Извештај, 6.8.1992,
- Арсов Драги, 1992, Предлог за донесување закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија со предлог на закон, 20.7.1992.
- Арсов Драги, 1992b, Амандман на Предлогот на законот за грбот на Република Македонија, 12.8.1992.
- Дарковска, З, 1992 а, „Црвено знаме со златно сонце“, Нова Македонија, 5.8.1992.
- Дарковска З. 1992 d, „Црвено знаме со шеснаесеткрако сонце“, Нова Македонија, 5.8.1992.
- Димитровска Ратка, 1992 Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, 21.7.1992,
- Димитровски Димитар, 1992, Амандман на законот за грбот на Република Македонија, 25.8.1992.
- Димитровски Димитар, 1992b, Описот на Грбот на Република Македонија, 18.9.1992.
- Димитровски Димитар, 1992c, Амандман на Предлогот на закон за грбот на Република Македонија, 7.10.1992.
- Декларација за сувереност 1991, <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/suverenost.pdf> посетено на 8.9.2016.
- Голубовски Владимир 1992, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 7.8.1992,
- Голубовски Владимир, 1992b, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 12.8.1992.
- Група 1992a Група пратеници, Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија со предлог на закон, 20.7.1992.
- Група 1992b, Група пратеници, Амандман на Предлог за донесување закон за знамето на Република Македонија, 22.7.1992,
- Група 1992c Група пратеници, Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, поднесен од група пратеници, Петковски, Крстевски и Поповски, 30.7.1992.
- Група, пратеници, 1992d Амандман на Предлогот на закон за грбот на Република Македонија, 22.10.1992.
- (З. Д. 1992a) З. Д. 1992. Конечни предлози за државните симболи. Нова Македонија, 5 јуни 1992.
- З. Д. 1992b) „Ново одлагање за расправата за знамето“, Нова Македонија, 18.6.1992.
- З. Д. 1992 с, „Одбиени амандманите за лав во државниот грб“, Нова Македонија, 26.8.1992.
- „За грбот- дополнителни консултации“, Нова Македонија, 13.8.1992.
- Јоновски Јован, 2014, Симболите на Македонија, Скопје: Силсон.
- Јоновски Јован, 2016, „Сонцето на знамињата во Македонија“, ГЛАСНИК на ИНИ, 2016.
- Китановска, Л, 1992a, „Усвоени предлозите за знамето и грбот на Македонија“, Нова Македонија, 14.7.1992.
- Кљусев Никола, 1992, Мислење, 11.8.1992.
- Ковачевски Кирил, 1992, Амандман на законот за химна на Република Македонија, 5.8.1992.
- Младеновски Симо, 2005, „Државните симболи на Република Македонија“, Република Македонија: 60 години по АСНОМ, Скопје: МАНУ.
- Отсуство 1992, „Отсуство поради неусогласени ставови“, Нова Македонија, 12.8.1992.
- Петковски, Тито, 1992, Предлог за донесување Закон за химна на Република Македонија со предлог закон, 20.7.1992.
- Петковски Тито, 1992b, Извештај, 25.8.1992.
- Петковски Тито, 1992d, Извештај, 15.10.1992.
- Петров Тодор, 1992a, Предлог за донесување на Закон за грбот, знамето и химната на Република Македонија, 1.6.19912.
- Петров Тодор, 1992d, Амандман на Предлогот на законот за грбот на Република Македонија, 17.8.1992.
- Стенографски 1992, Стенографски белешки од Првото продолжение на Четириесет и првата седница на Собранието на Република Македонија, одржана на 11 август 1992 година.
- Стефковски Томислав и Ѓорѓи Котевски, 1992, Амандман на текстот на Предлог законот за грбот на Република Македонија, 18.8.1992
- Службен весник на Република Македонија, 50/92.
- Тошев Благој, 1992, Амандман на Предлог за донесување закон за грбот на Република Македонија, поднесен од група пратеници, Петковски, Крстевски и Поповски, 31.7.1992.
- Jonovski Jovan, 2018. „The Coats of Arms and Other Forms of State Emblem Proposed for the Republic of Macedonia, and the Process of Their Adoption, 1992–2014“ *Genealogy* 2018, 2(4).